

סכומים אתניים והיפרדוות-ממיעסיקים

* אסף זוסמן, נעם זוסמן וסמי מיירי

תקציר

המחקר בוחן את ההשפעה של האינטיפאדה השנייה, שפרצה בסוף ספטמבר 2000, ושל המהומות בקרבת עירבי ישראל באותה העת, על מצבם של ערבי ישראל בשוק העבודה יחסית ליהודים. המחקר התבסס על קובצי עובד-מעביד, והתמקד בחברות שהעסיקו ערבי האינטיפאדה ערבים ישראלים ויהודים. מתברר כי עד פרוץ האינטיפאדה שיעורי היפרדוות-ממיעסיקים (job separation) של העربים בישראל היו נמוכים מалו של היהודים, ופער זה ה证实 מואוד לאחר מכן. ההסבר הסביר ביותר לתופעה הוא התגברות האפליה נגד ערבים.

1. מבוא

ב-28 בספטמבר 2000 ערך מנהיג האופוזיציה דאג, אריאל שרון, ביקור שנוי במחלוקת בהר הבית (חראם אל שריף), והביקורת עורר הפגנות המוניות ועיימות בין כוחות הביטחון הישראליים לבין פלסטינים בשטחים¹. אירועים אלו מסמנים את תחילתה של האינטיפאדה השנייה, שגבהה את חיהם של אלפיים. באחד ואוקטובר 2000 התעמתו אזרחים פלסטינים ישראלים (להלן ערבי ישראל) עם המשטרה באזרחי מגורייהם, ו-12 מהם נהרגו – מאורעות המכונים "מהומות אוקטובר". היחסים בין ערבי ישראל ליהודים, שהיו גם קודם לכן מתחים, התדרדרו במהלך האינטיפאדה.

מטרת המחקר היא לבחון את ההשפעה של האינטיפאדה השנייה ו"מהומות אוקטובר" על מצבם של ערבי ישראל בשוק העבודה. השערת המחקר היא שההתדררות ביחסים יהודים-ערבים כתוצאה מאותם אירועים פגעה במעטם של ערבי ישראל בשוק העבודה, ובפרט – הובילו לעלייה יחסית של שיעור היפרדוות (הלא-רצוניות) ממיעסיקים (job separation). כדי לבחון את ההשערה נעשה שימוש

* אסף זוסמן – המחלקה לכלכלה, האוניברסיטה העברית, azussman@mscc.huji.ac.il; נעם זוסמן – חטיבת המחקר, בנק ישראל, noam.zussman@boi.org.il; סמי מיירי – European University Institute, smiaari@gmail.com

על עוצות מועילות תודרכנו לחזיר געסוב, לעמוס זובי, לוי קטור לביא, לדניאל פרומן, לרוברט סואר, John Abowd-Luijgi Guiso-Ramon Marimon-Francoise Vermeylen-L, לשופט האוניברסיטי, וכן למשתתפי הסמינרים באוניברסיטה בן-גוריון בנגב, באוניברסיטת חיפה, באוניברסיטה תל אביב, בبنק ישראל, באגודה הישראלית לכלכלה, 2008, באוניברסיטה העברית (מחלקה לכלכלה וביה"ס למשפטים), במנצ'סטר הלאומית לכלכלה וחברה, ב-²-European University Institute ו-³-London School of Economics. המחבר נערך בהדר המחקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. אנו מודים לדוד גורדון ולאורלי פורמן מהלשכה על הסיוע הרך בהכנות הנתונים ותמיינה בהפקתם.

¹ במהלך העבודה ייעשה שימוש חלופי במושגים השתיים ויש"ע.

בקובץ עוכד-מעבד של חברות במגזר הפרטי שהעסיקו ערבים יהודים ויהודים בתקופה שקדמה לפrox האינטיפאדה השנייה.

מחקרים אחדים (למשל Zussman and Tsiddon, 2004; Eckstein and Zussman et al., 2006, Zussman et al., 2008) תיעדו את ההשפעות המקרו-כלכליות של השליליות של האינטיפאדה השנייה על כלכלת ישראל. מחקרים קודמים (למשל Freeman, 1973) הראו כי עובדים מכווצות מייעוטים מגויסים אחרוניים בעת גאות בmphoz העסקיים, והם גם הראשוונים שמשמעותם אותן בשפל. אמונת תופעה זו לא נבחנה בישראל, אך האתגר העומד בפניינו הוא להבחין בין השערת המחקר לבין השפעות אפשריות של המיתון שהתרחש עםprox האינטיפאדה השנייה. לפיכך המחקר מתמקד בחלון זמן של שנה וחצי סביבprox האינטיפאדה השנייה (נואר 2000 עד יוני 2001), אשר במהלך שיעור האבטלה נותר יציב.²

המחקר מעלה כי בתקופה שלפניprox האינטיפאדה שיעור ההיפרדות-ממיעסיקים של ערבים יהודים היה נמוך ב-5 נקודות אחוז מזו של עמייתם היהודיים, וכי לאחר מכון הוצטצם הפער ככמוץ. השפעה זו התמשכה על פני זמן, הקיפה מיגון של ענפי כלכלה ואזורים גיאוגרפיים, ולא גברה עם החרפת העימותים עם הפלסטינים. הנחותנו מראים שהסביר ביותר לעלייה היחסית בשיעור ההיפרדות של ערבים יהודים ממעסיקיהם הוא התגברות האפליה כלפי ערבים.

הניתוח נוגע בעיקרו לשני זורמים בספרות המחקנית. האחד בוחן את מצבם של ערבי ישראל בשוק העבודה, והאחר מנסה לנתח את השפעת סכוסכים אתניים במדיניות אחירות על מצבן של קבוצות מייעוט בשוק העבודה.

Asali (2006) נזיר בספרי הכנסתות לשנים 1990-1993 כדי למדוד את פערי השכר בין ערבים יהודים ליהודים. הוא מצא כי הפערים התרחבו בשנים 1990-1999, אבל הוצטצמו מאוד לאחר מכן. התרחבות פערי השכר מוסברת בכניסה שלולים חדשים ממדינות חבר העמים, ומהחבר משער שהוצטצמוותם עשויה להיות קשורה לאינטיפאדה השנייה, שהביאה לירידה חדה של מספר הפלסטינים המועסקים בישראל והגדילה את הביקוש לעובדים ערבים יהודים.³

יש דמיון בין מחקרו של Haberfeld and Cohen (1996). הם הראו כי בשנים 1993-1987 הוצטצמו פערי הכנסתות בין ערבים יהודים לבין יהודים אשכנזים יחסית לפוערים בין יהודים מזרחיים לאשכנזים, ו קישרו זאת לצמצום בתעסוקת פלסטינים בישראל בכלל האינטיפאדה הראשונה, שפרצה בשנת 1987.

ישנם הבדלים אחדים בין המחקר הנוחchi למחקרים המזוכרים לעיל.ראשית, מחקרנו מתמקד בהבדלים בהיפרדות-ממיעסיקים, ואילו האחרים מתמקדים בפער

² למורות זאת ניתן שהמעסיקים צפו את ההאטה בפעולות הכלכלית והגיבו בהתאם לכך.

³ Miaari and Sauer (2006) תיעדו את הירידה החדה בתעסוקת פלסטינים בישראל לאחרprox האינטיפאדה.

שבר; שניית, מחקריםם של Haberfeld and Cohen (2006) ו-Asali (1996) מציעים על שיפור במצבם היחסי של ערבי יישראלי בשוק העבודה בעקבות האינטיפאדה הראשונה והשנייה, ואילו המחבר הנוכחי מגע לתוצאות הפוכות; שלישיית, המחבר שלו נוגע ישירות להשפעה הדיפרנציאלית של הסיכון הישראלי-פלסטיני והtagברות המתייחסות ביחסם יהודים-ערבים בישראל על מצבם של ערבי ישראל בשוק העבודה; רביעית, מחברנו בוחזך חבורות שהעסיקו ערבים יהודים ויהודים גם יחד ערב האינטיפאדה השנייה, בעוד שבמחקרים האחידים אין הבחנה בין החברות השונות; ולבסוף, המחבר הנוכחי מסתמך על בסיסי מידע מפורטים בرمת החברה⁴.

שני מחקרים בחנו את השפעת אירופי הטרוור של 11 בספטמבר 2001 על מצבם של מיוטים בשוק העבודה בארה"ב. Davila and Mora (2005) מצאו כי גברים ערבים ממוצא מזרחה תיכוני (וגברים מקובוצות אתניות אחרות שלא הגיעו מבעלי הפגועים) ספגו ירידת שכר משמעותית יחסית לשכר של גברים לבנים לא-היספניים – התפתחות שאינה מוסברת בשינוי בהרכב הענפי של התעסוקה או בתכונות המועסקים. Kaushal et al. (2007) הראו כי לאירופי הטרוור לא הייתה השפעה מובהקת על התעסוקה של בני הדורות הראשונים והשני של גברים ערבים ומוסלמים בארה"ב, אבל הייתה ירידת של כ-10 אחוזים בשכרם לשעת עבודה ולשבוע עבודה ייחסית לקבוצות מהגרים ממדיינות אחרות.

אשר לשוק העבודה האירופי, Aslund and Rooth (2005) בחנו את המעבר לאבטלה והיציאה ממנה של מיוטים בשבדיה בהשוואה לאחרים בתקופה הסומוכה לפיגועי 11 בספטמבר, ולא מצאו כל שינוי בדפוסים היחסיים. Braakmann (2007a) לא מצא השפעה של הפגיעה על סיכוי ההשתלבות בעבודה של מובטלים ערבים בגרמניה. במחקר אחר שלו (Braakmann, 2007b) נמצא שהסתברות התעסוקה, שעותם העבודה והשכר של גברים ערבים בבריטניה לא השתנו בעקבות פיגועי 11 בספטמבר, הפגיעה ברכבת במדריד במרץ 2004 והפיגועים בלונדון ביולי 2005. ניתן אפוא לסכם של התקפות הטרוור באירופה בעשור האחרון לא הייתה השפעה על מצבם של מיוטים, ובפרט של ערבים, בשוק העבודה.

ניתוח הקשר בין עימותים אתניים לאפליה בהקשר הישראלי טומן בחובו יתרונות אחדים. המתחים ביחסם יהודים-ערבים בישראל בתקופה שלאחר פרוץ האינטיפאדה השנייה עלו בהרבה על המתחים המקבילים בארה"ב, בבריטניה, בגרמניה ובבדיה בתקופה שלאחר פיגועי הטרוור של 11 בספטמבר בארה"ב⁵. יתר על כן, המחבר

⁴ מחקרים נוספים (גרא וכחן, 2001 ו-2005; קלינוב, 1999) בחנו את מצבם של ערבי יישראלי בשוק העבודה – אולם לא ניתחו את דפוסי ההיפרדו-ממעסיקים ולא תייחסו להקשרים של הסיכון הישראלי-פלסטיני.

⁵ העובדה שיחסם יהודים-ערבים היו מתחים עוד לפני פרוץ האינטיפאדה השנייה (בעוד שיחסם רוכ-מיוט במדינות אחרות היו בדרך כלל טוביים בהרבה לפני הפגיעה השונית, ובכללם פיגועי ה-11 בספטמבר) עשויה להקשות על זיהוי השפעתם של האירועים על מצבם של ערבי יישראלי בשוק העבודה.

הנוכחי מתבסס כאמור על מידע מפורט ברמת החברה. לבסוף, זהו המחקה היחיד העוסק בהיפרדיות של עובדים נמעסיקים. אף שהמחקה נוגע לעימוט מסוים הוא עשוי להיות רלוונטי גם בזירות אחרות, שכן הזיקה בין עימוטים פנים-מדינתיים לחו"ץ-מדינתיים, במינוח עימוטים אחננים ותתיים, שכיחה בפוליטיקה העולמית.

סדר המחקה הוא כדלקמן: בפרק השני נציג בקצרא את התפתחות יהסי יהודים-ערבים בישראל, ונתמקד באינטיפאדה השניהenkota תפניה. בפרק השישי נתאר את בסיס הנטונים ושיטת המחקה. בפרק הרביעי יוצגו תוצאות האמידה. הפרק החמישי יבחן באיזו מידת ניתן להסביר את הממצא המרכז – עליה בשיעורי ההיפרדיות היחסיים של ערבים בתקופה שלאחר פרוץ האינטיפאדה השנייה – בהtagברות האפליה כלפי ערבים. בפרק האחרון נסכם את הממצאים.

2. יהסי יהודים-ערבים בישראל

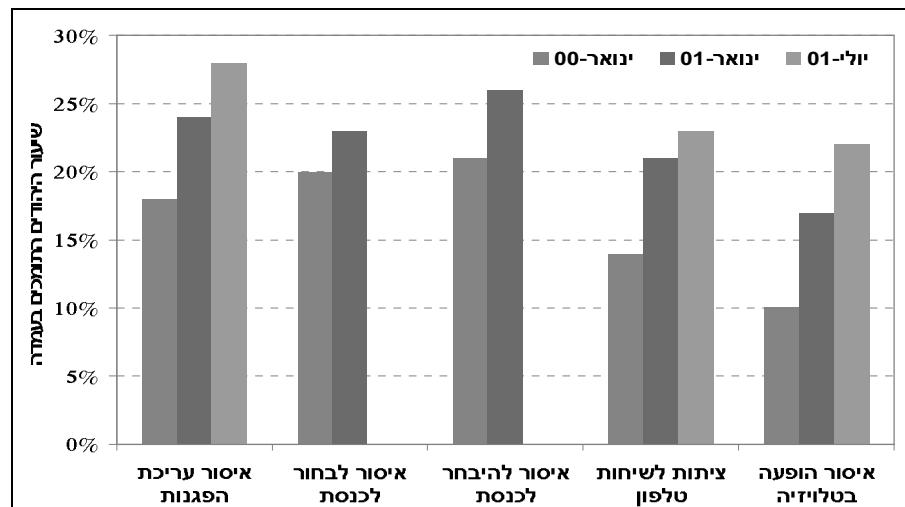
ערבי ישראל מונים למעלה ממילון נפשות ומהווים כחמישית מהאוכלוסייה. חלקם של המוסלמים באוכלוסיות ערבי ישראל כ-80 אחוזים, ושיעוריהם של הדרוזים והגוזרים כ-10 אחוזים בכלל קבוצה. מרבית ערבי ישראל רואים את עצם כפלסטינים, ולרובם מהם יהסים קרובים עם פלסטינים בשטחים ובמדינות ערב.

עם הקמת המדינה הפכו הערבים המתגוררים בה לאזרחים שווי זכויות, ولو באופן פורמלי, אולם יחסם של היהודים אליהם היה במידה רבה חתני, וLauncherים הם אף הוציאו כגיש חמישי. היהסים בין יהודים לערבים השתפרו באופן כללי מאו בוטל הממשלה הצבאי בשנת 1966, אך לעיתים נרשמו מודדות. כך, למשל, בשנת 1976 נהרגו שישה ערבים בעימותם עם כוחות הביטחון במהלך מהלך מהאה של ערבים על הפקעת אדמות בגליל (אירועי "יום האדמה"). בתקופת ממשלה רבין השנייה (1992-1995) מילאו המפלגות הערביות תפקיד מפתח בהקמת ממשלה בישראל, ורוב ערבי ישראל תמכו בתהlik אוסלאן.

פרוץ האינטיפאדה השנייה ו"מהומות אוקטובר" 2000 מציעים נקודת שבר ביחס יהודים-ערבים בישראל. סקרי דעת קהל שנערכו על ידי מרכזumi שטינמן למחקרים שלום באוניברסיטה תל-אביב מאפשרים לעקב אחר השפעת האירועים על העמדות של יהודים וערבים ישראליים. השוואה בין הסקר שערך המרכז ב-26 בספטמבר 2000, לפני ביקור אריאל שרון בהר הבית, לבין הסקר שנערך ב-2 באוקטובר, לאחר פרוץ האינטיפאדה ומותם של מספר ערבים ישראליים ב"מהומות אוקטובר", מעלה את הממצאים הבאים: שיעור היהודים שסבירו כי הייתה הרעה ביחס יהודים-ערבים בישראל בשנה הקודמת עלה מ-34 ל-45 אחוזים; בקרב הערבים הישראלים עלה השיעור אף יותר – מ-26 אחוזים ל-42 אחוזים. שתי האוכלוסיות הפגינו פסימיות גם ביחס לעתיד היהסים: שיעור היהודים שהעריכו כי היהסים יורעו בשנה שלאחר מכון עלה מ-23 ל-37 אחוזים, ואצל הערבים – מ-19 ל-37 אחוזים.

סקרי דעת קהל נוספים מעידים שהשינויים בהלך הרוח התמידו. סגיב-שייפטר ושמיר (2002) דיווחו על ממצאים שלושה סקרים שנערכו בתקופה ינואר 2000 עד יולי 2001. איור 1 מעיד על עלייה חדה בחומר הסובב לפל עربים יהודים לאחר פרוץ האינתיפאדה: נרשם גידול ניכר ומהמשך של שיעור היהודים שהזיקו בדעה כי אין לאפשר לערבים לערוך הפגנות, להשתתף בבחירות לבנט ולהיבחר בהן, וכי יש לאפשר ציתות לשיחות טלפון של ערבים, ואפילו למנוע מהם להופיע בטלוויזיה.

איור 1
עמדות יהודים כלפי ערבי ישראל, ינואר 2000 עד יולי 2001

המקור: סגיב-שייפטר ושמיר (2002), לוח 10.

ההרעה ביחסם יהודים-ערבים מצאה את ביטויה גם בזירה הפוליטית. כך, לדוגמה, פחת מאוד שיעור ההצבעה של ערבים בבחירות הכלליות. לפיאריאן ואחרים (2006) עד הבחירות של 1999 שיעור ההצבעה שלהם לא נפל מ-68 אחוזים; לעומת זאת בבחירות של 2001 הוא הגיע ל-18 אחוזים בלבד, בעוד ששיעור ההצבעה של יהודים נותר כמעט ללא שינוי ביחסו להבחירות 1999.

שפְרִינְצָק (2003) הראה בתקופה האינתיפאדה השנייה נרשות הקצנה בעמדות הפוליטיות של ערבי ישראל: עמדות לאומניות זכו לתמיכה נרחבת, והייתה יותר הסתה לאלימות. עם זאת יש להדגיש כי שיעור זנח מערבי ישראל היה מעורב

בפעילות לאומנית אלימה (יחד עם פלסטינים מהשתחווים או בנפרד)⁶. בה בעת עמדות לאומניות זכו לתמיכה גוברת בזיכרון היהודי.

Smooha (2004) מציע ניתוח ארוך טווח של יחס יהודים-ערבים בישראל המבוסס על סקרים דעת קהל. לפי מספר מדדים התחוללה הפניה לרעה ביחסים בעקבות פרוץ האינתיפאדה השנייה. כך, למשל, שיעור העربים המתנגדים לזכותה של ישראל להתקיים ירד מ-21 אחוזים בשנת 1976 (שנת אירופי "יום האדמה") ל-7 אחוזים בשנת 1995. בסקר הבא, שנערך בשנת 2001 (כלומר במהלך האינתיפאדה), עלה השיעור ל-16 אחוזים, ונותר כך גם בשנה שלאחר מכן.

בסיכום, יש הסכמה רחבה שפróץ האינתיפאדה השנייה ו"מהומות אוקטובר" הובילו להתדרדרות בייחס יהודים-ערבים בישראל. ניתן לשער כי הייתה לכך השפעה לא רק בזירה הפוליטית, אלא גם על היחסים הכלכליים בין שתי האוכלוסיות. המחקר הנוכחי מתמקד בשוק העבודה.

3. בסיס הנתונים ושיטת המחקר

בסיס הנתונים העיקרי נשען על קובציוּ עובד-מעבד לתקופה ינואר 2000 עד יוני 2001. מדובר בנתונים חדשים שהוכנו על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. עבור כל עסק יש נתונים על הענף הכלכלי, המיקום ומספר המועסקים; עבור כל אחד מהעובדים יש נתונים על השכר השנתי ברוטו, מספר חדשיה העבודה ומועד תחילת העבודה. ממושם התושבים התקבלו המידע הבא על כל עובד: המגדר, הגיל, המצב המשפחתי, מספר הילדים, אرض הלידה ונתת העלייה, מקום המגורים והלאום⁷.

קובציוּ עובד-מעבד כוללים את כל המעסיקים בישראל, אך מהמחקר הושמטו המעסיקים במגזר הציבורי. זאת מושם שבמגזר הציבורי היכולת להפלות ערבים (אצל אותו מעסיק) מוגבלת ביותר, מכמה טעמים: רוב העובדים הערבים מועסקים במקומות העבודה נפרדים מיהודיים (למשל במוסדות חינוך ובמערכות הבריאות); האכיפה של חוק שוויון ההזדמנויות בתעסוקה נוקשה הרבה יותר במגזר הציבורי; המועסקים במגזר הציבורי בדרך כלל מואגדים ובעלי קביעות, ולכן הסיכוי שיפטרו קטן בהרבה מזו של המועסקים במגזר הפרטי.

קובציוּ עובד-מעבד של מעסיקים במגזר הפרטי הכילו מספר רשומות העולה על זה המאפשר ביצוע יעבודים סטטיסטיים, ולכן מוצג לפי הקriticironים הבאים: שיעור המועסקים הערבים הישראלים בענף הכלכלי, מספר המועסקים הכלול בענף, גודל המעסק. נופו ענפי כלכלה שבהם שיעור העובדים הערבים זניח – חשמל ומים,

⁶ על פי דוח של שירות הביטחון הכללי משנת 2004 היה במהלך האינתיפאדה השנייה אירוע אחד בלבד של פיגוע התאבדות שבו לחק חיל ערב ישראלי. לפי הדוח "...הועסקים בטרור מקרב ערבי ישראלי הינם שליליים קיוניים מהווים אחותן מודר מאוכלוסייה זו" (שם עמי, 9).

⁷ עם היהודים כללו גם עולים לא-יהודים.

תחברה (למעט תחברה יבשתית) ותקשורת. לעומת זאת נכללו כל המועסקים בענפי החקלאות והבניו, שבהם שיעורם של העובדים העربים גבוה. בענפים האחרים – תעשייה, מסחר ושירותים אחרים – חולקו המיעזקים לפי קבוצת גודל: 1-10 עובדים, 11-50, 51-100 ומעלה 100 עובדים. נלקחו כל המיעזקים בשתי קבוצות הגודל הראשונות ומדובר בשיעור פוחת משתי האגורות.⁸ המחקר הוגבל לעובדים בני 18-54 בשנת 2000, שכן עובדים מוגרים יותר עשויים לפרש לפנסיה.

כיוון שאנו מתעניינים בהבדלים בין יהודים לעובדים ישראלים בשוק העבודה, המחקר מתמקד במקומות "דו-לאומיים" – כלומר שהעסקו הן יהודים והן ערבים ישראלים. כדי לזהות את השפעת האינטיפאדה השניה על מצבם היחסי של ערבים בשוק העבודה נבחרו ממקומות "דו-לאומיים" שהחלו להעסיק ערבים ישראלים לפני האינטיפאדה (ינואר-ספטמבר 2000). בספטמבר 2000, עבר פרוץ האינטיפאדה, הcliffe אוכלוסיית המחקר 228,295 עובדים (22 אחוזים מהם ערבים) ב-11,179 חברות.

קובצי עובד-מעבד מקנים יתרונות אחדים בניתוח לעומת שימוש בסיסי נתוניים אחרים. היתרון המרכזי הוא, כמובן שניתוח ברמת העוסק מאפשר לזהות היבט את הגורמים להבדלים בין עובדים ערבים ישראלים ליהודים בדפוסי ההיפרדות ממיעזקיהם. הסבר אפשרי מרכז להבדלים הוא שניי' יחס בביטחון לעובדה לפי הענף הכלכלי, בעוד ששיעורייהם של המועסקים הערבים בענפים השונים אינם זהים. פיקוח על השינוי היחסי בביטחון לעובדה לפי הענף אינו מספיק, משום שעשוות להיות תמורות דיפרנציאליות בביטחון לעובדים בתחום הענפים. כך, לדוגמה, מתוך ביטחוני עלול לפגוע בתירויות במקום מסוים (למשל בירושלים), בשעה שהגעתם תיריים לעידים אחרים (למשל אילית וים המלח) כמעט לא תפחת. ניתוח ברמת העוסק מונטרל הבדלים אלו.¹⁰

חולשה עיקרית של קובצי עובד-מעבד היא שלא ניתן לדעת אם היפרדות-ממיעזק מקורה בהתפטרות או בפיטורים. יחד עם זאת, מהניתוח המוצג בפרק 5 עולה כי בזכות עשור הנתונים ניתן לאתר ברמת ודאות גבוהה את אותם מקרים שבהם מדובר בפיטורים. חולשה נוספת של הקובץ – המשותפת למרכיבים הקבציים המינהליים – היא שאין נמצא מידע על משלחת היד וההשכלה של העובד. מידע זה היה עשוי להיות שימושי ליזהוי אפליה וסוגה (למשל אפליה מצד לקוחות). השימוש בנתוני השכר של העובד מאפשר להתגבר במידה מסוימת על חולשה זו, שכן השכר משקף, ولو באופן חלק, את משלחת היד וההשכלה של העובד.

⁸ פרטיים ניתן לקבל מהמחברים.

⁹ אולי הquiv הימחר את כל העובדים שהיו מועסקים באותה תקופה הייתה נוצרת הטיה (stock sampling).¹⁰

¹⁰ ניתוח ברמת העוסק מצמצם גם את האפשרות שההתוצאות Nobעות מעונתיות.

כמגד לעצימות האינטיפאדה השנייה נבחר מספר האזרחים והחילילים היישרלים שנהרגו בכל חודש ביש"ע ובשיטה הריבוני של ישראל, כפי שנאסף מהמקורות הבאים: בצלם – מרכז המידע הישראלי לצוכיות האדם בשטחים; המכון למדיניות גנד הטרוור – המרכז הבינלאומי הרצלייה; משרד החוץ והביטחון והמוסד לביטוח לאומי. המידע אומת והושלם עם נתונים מכל התקשורת המופיעים באתר LexisNexis.

כדי להוכיח את הקשור בין האינטיפאדה השנייה ועצימותה לשינויי ההיפרדות-מעסיקים של ערבים ישראלים לעומת יהודים נאמנו מודלים מקובלים של הישירות. מטעמי פשטוות ההציגה אלו משתמשים במודל הסתברות ליניארי (linear probability model). נערך מעקב אחר העובדים מהודש כניסחים למקום העבודה עד מועד ההיפרדות או עד יוני 2001¹¹. המשנה הבינאי המוסבר הוא תעסוקה אצל המעבד בחודש נתון, ומהשתנים המסבירים הם תכונות העובד והמעבד, פרוץ האינטיפאדה ועצימותה.

4. דפוסי ההיפרדויות-מעסיקים

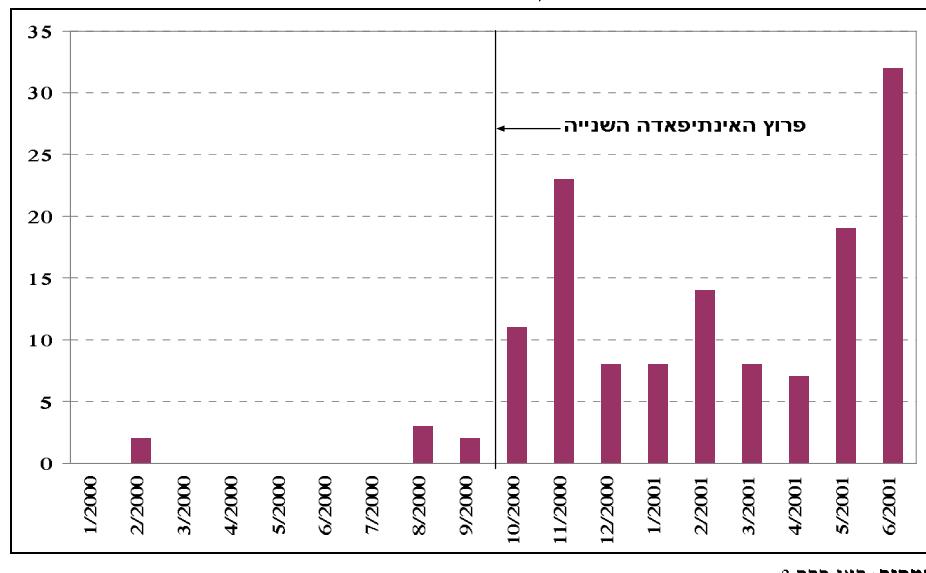
א. דתמונה הכלכלית

בתקופה ינואר-ספטמבר 2000 היה מספר ההרוגים הישראלים בעימות עם הפליטים זניח (אייר 2), ועם פרוץ האינטיפאדה חלה תפנית – אמנים עצימות האלימות נותרה נמוכה בשלבי 2000 ובה咍ת 2001, אך לאחר מכן מספר ההרוגים נסק. אייר 3 מגדים את השפעה השילילית של האינטיפאדה על שוק העבודה הישראלי. יש לשים לב שההשפעה לא הייתה מיידית: בשלושת הרביעים הראשונים של האינטיפאדה היו שיעורי האבטלה כמו בשלושת הרביעים שקדמו להם, ורק בהמשך האмир שיעור האבטלה.

הפער בין ערבים ישראלים ליהודים בהסתברות ההיפרדות המctrברת (cumulative hazard rate) מוגג באיר 4. לפני פרוץ האינטיפאדה השנייה הסיכוי להיפרדות של עברי היה נמוך מזה של יהודי, ולאחר מכן הוא עלה באופן ייחסי. ניתן לשער ששיעורי ההיפרדות הנמוכים של ערבים ישראלים לפני האינטיפאדה משקפים הזדמנויות תעסוקה מוגבלות של ערבים, המנויות אותן להתמיד במקום העבודה. בהנחה שהאינטיפאדה לא שיפרה את הזדמנויות התעסוקה של ערבים, העלייה בסיכוי ההיפרדות היחסים של עובדים ערבים במהלך מלמדת על עלייה בסיכון הפיטורים שלהם לעומת עובדים יהודים. (ניתוח של פיטורים לעומת התפטרות מובה בפרק 5).

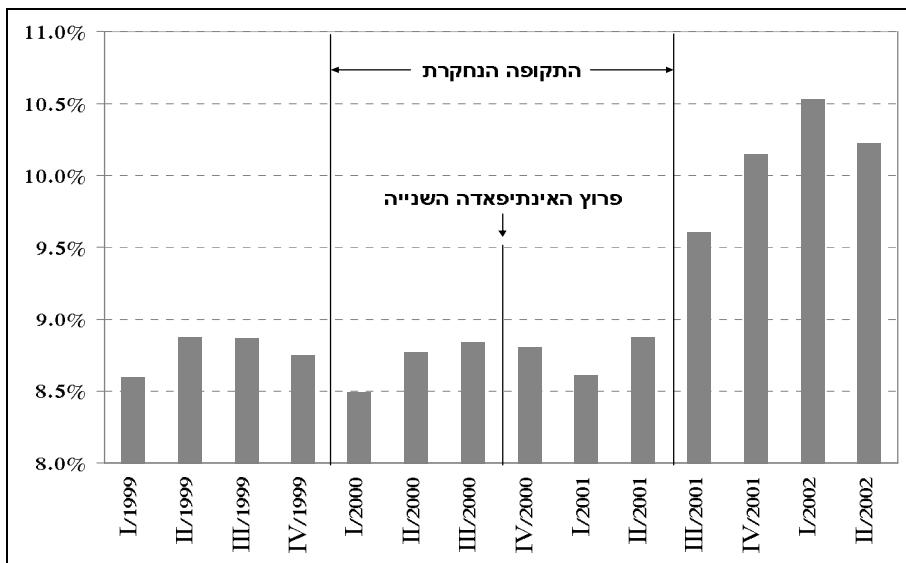
¹¹ משרות בו-זמןיות מטופלות כמשרות נפרדות.

איור 2
מספר ההרוגים הישראלים בסכום הישראלי-פלסטיני, נואר 2000 עד יוני 2001

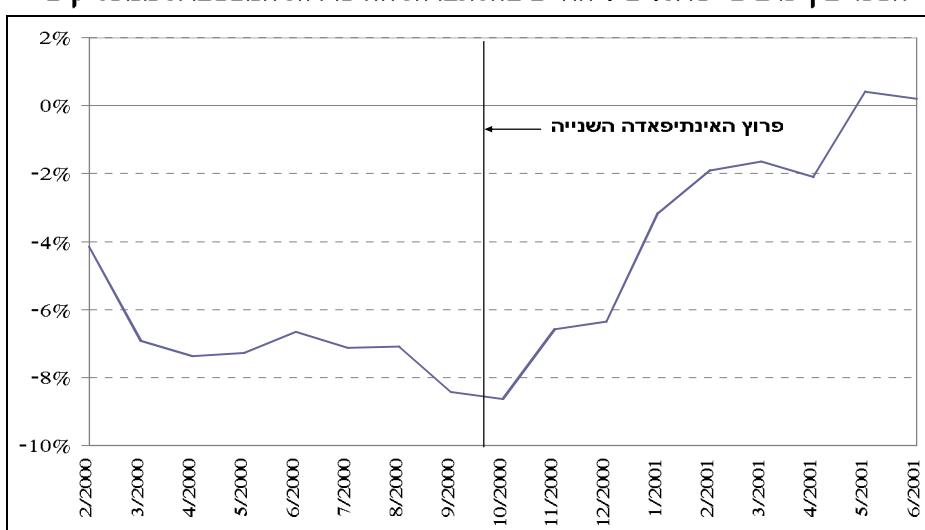
המקור: ראו פרק 3.

איור 3
שיעור האבטלה הרבעוני בישראל, ינואר 1999 עד פברואר 2002

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

איור 4

הפער בין ערבים ישראלים ליהודים בהסתברות ההיפרדות המצטברת מעסיקים¹

¹ הפער בין ערבים ישראלים ליהודים בהסתברות ההיפרדות המצטברת מעסיקים (cumulative hazard rate) של עובדים שהחלו לעבוד אצל מעסיקים "דו-לאומיים" בינוואר 2000. המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועובדיה המחברים.

ב. תוצאות האמידה

בלוח 1 מוצגות תוצאות האמידה של השפעת האינתיפאדה השנייה על ההיפרדות-מעסיקים בתקופה ינואר 2000 עד יוני 2001. באמידה נכללו עובדים שהחלו את עבודתם לפני האינתיפאדה (ינואר-ספטמבר 2000). המשטנה המושבר הוא אם העובד מועסק בחודש נתון אצל מי שהוא מעבידו ערב האינתיפאדה. באמידה הימנית בולוה כלולים משתני דמי לענפי כלכלה, ובעומדה השמאלית – fixed effects למשaic.

שיעוריו היפרדות נוכחיםיחסית ניתן למזוא אצל נשים, מבוגרים, נשיים, מטופלים ילדים ומבוגרים, בעליים חדשים (עלן לארץ משנת 1989 ואילך), בעלי ותק תעסוקתי ממושך אצל המושך המושך ובעל שכר גובה יחסית. מספרם של העובדים הללו-ישראלים (פלסטינים ועבדים זרים) מתואם באופן חיובי עם שיעור ההיפרדות, תוצאה המשקפת יחסית הבדלה בין עובדים יהודים לא-ישראלים.

לפני פרוץ האינתיפאדה השנייה שיעור ההיפרדות של ערבים ישראלים מעסיקיהם היה נמוך ב-3 עד 5 נקודות אחוז מזוה של יהודים. (ראו גם אייר 4 לעיל) האינתיפאדה העלתה את שיעור ההיפרדות של ערבים ויהודים כאחד, אבל את זה של ערבים הישראלים היא העלתה ב-1 עד 2 נקודות אחוז יותר, כך שהפער בשיעור ההיפרדות הצטמצם מאוד. כיוון שאנו מתעניינים בהבדלים בדפוסי ההיפרדות אצל כל עובך, המשמש האמידה עם ה- fixed effects למשaic כאמידת הבסיס.

ЛОЧ 1
השפעת האינטיפאדה השנייה על סיכוי ההיפרדות-ممיעזקים
של ערבים ישראלים ויהודים¹
(סטיות התקן בסוגרים)

לעוסק Fixed effects	משתני דמי לענפי הכלכלה ²	
(0.305) 2.743***	(0.325) 2.552***	גבר
(0.022) -0.175***	(0.021) -0.178***	הgil
(0.211) -2.082***	(0.213) -2.013***	נשי
(0.115) -0.519***	(0.115) -0.478***	מספר הילדים
(0.346) -2.304***	(0.394) -1.541***	עליה חדש
(0.228) -4.464***	(0.237) -7.298***	הוותק אצל המושיק (לוג)
(0.283) -1.535***	(0.233) -1.514***	השכר החתולתי
(0.007) 0.051***	(0.007) 0.043***	מספר העובדים הזרים והפלסטינים בענף
	(0.686) 1.924***	חקלאות
	(0.479) 2.666***	בניין
	(0.451) 0.167	מסחר
	(0.605) 4.186***	שירותי אירוח ואוכל
	(0.884) -0.947	תעסוקה
	(1.218) 3.028**	נכאות ושירותים פיננסיים
	(0.823) 7.311***	שירותים עסקיים
(0.334) -4.855***	(0.408) -2.929***	ערבי
(0.579) 4.746***	(0.515) 4.095***	תקופת האינטיפאדה
(0.340) 2.195***	(0.361) 0.907**	ערבי × תקופה האינטיפאדה
784,021	784,021	מספר התצפיות
0.071	0.080	R ²

¹ המשנה המוסבר הוא מצב התעסוקתי של העובד (1 = מועסק; 0 = לא מועסק). האמידה היא לתקופה נובמבר 2000 עד יוני 2001 וכללה עובדים שהחלו את עבודתם אצל מפעלים "דו-לאומיים" בתקופה ינואר-ספטמבר 2000. כל המקרים וסטיות התקן (מתוקנות ל-clustering ברמת העובך) הוכפלו ב-100 לצורכי נוחות הציגה. האמידות כוללות חותק (לא מוצג), ונערך בשיטת הריבועים הפחותים.

*,**, *** מובחן ב证实 מובהקות של 10, 15 ו-1 אחוזים, בהתאם.

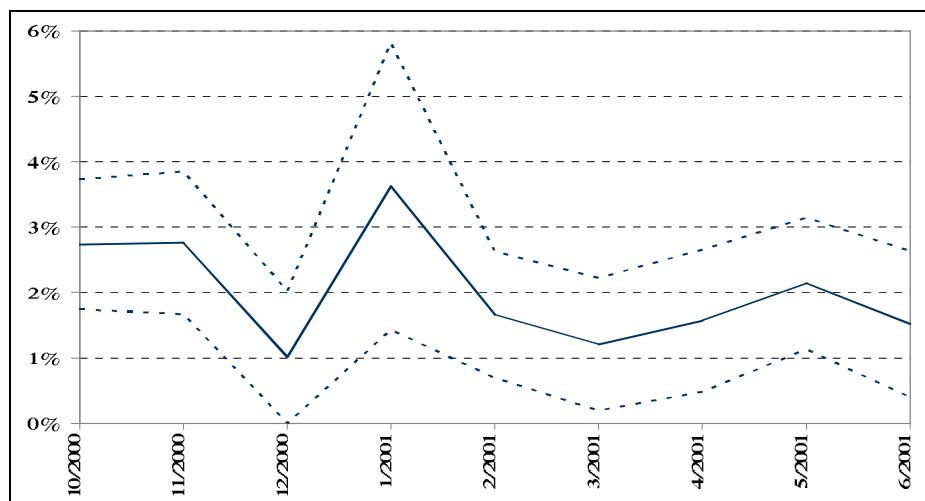
² הענף המושם הוא התעשייה.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבורי המחברים.

כדי לבחון את התפתחות ההבדלים בין ערבים ישראלים ליהודים בשיעורי ההיפרדות-ممיעזקים במהלך האינטיפאדה הוחלף משתנה הדמי לאינטיפאדה במשתני דמי יהודים, וכן באינטראקציה בין האחראנים לבין ערבי. איוור 5 מלמד שהעליה היחסית בשיעורי ההיפרדות של ערבים בכל אחד מהודשי האינטיפאדה השנייה (אוקטובר 2000 עד יוני 2001) בהשוואה לתקופה שלפני האינטיפאדה היא מובהקת ויציבה במהלך תקופה האינטיפאדה.¹².

¹² בתקופה שלפני האינטיפאדה היה שיעור ההיפרדות של הערבים הישראלים נמוך ב-4.86 נקודות אחוז. של היהודים (סטטיסטית התקן של 0.34 נקודות אחוז).

איור 5

השפעת האינתיפאדה השנייה על הפער בשיעורי ההיפרדות-מעסיקים של ערבים ישראלים לעומת יהודים^{1,2}

¹ האיור מובס על אמידה שבמה שנותנה המוסבר הוא מצב התעסוקתי של העובד, והמשתנים המסבירים הם מערך משתנים מפקחים וכן דמי לעברי, משתני דמי לאחד מהחדרים בתקופה אוקטובר 2000 עד יוני 2001, ואינטראקציות בין דמי ערבי למשתני דמי החודשיים. באIOR מוצגים אומדני משתני האינטראקציה. לפני פרוץ האינתיפאדה היה שיעור ההיפרדות-מעסיקים של ערבים ישראלים נמוך ב-86 נקודות אחוז מזו של היהודים (סטיית תקן של 0.34 נקודות אחוז).

² חוק המקוק – רוחה בר סמך של 95 אחוזים.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי המחברם.

توزאות אמידות בסיס נפרדות לכל ענף כלכלי (לוח 2) מראות שככל הענפים (למעט בינוי ושרותים פיננסיים) הצטמצמו ואף נסגרו הפערים בשיעורי ההיפרדות-מעסיקים לאחר פרוץ האינתיפאדה, ומכאן שהשפעתה הייתה כלל-משकית.

כיצד השפיע השינוי בעוצמות האינתיפאדה השנייה על שיעור ההיפרדות היחסית? לוח 3 מלמד כי מספרי ההרוגים הישראלים הבו-זמניים, כולל בחודש הנבדק (מודול 1), ולאו בפיגור (מודולים 2-4), העלו את שיעורי ההיפרדות אצל ערבים ישראלים ויודים במידה דומה. עיקר ההשפעה של מספר ההרוגים הוא בפיגור, תוצאה המשקפת לנראתה את התמשכות ההליכים המובילים להפסקת העבודה. הממצאים מעידים כי לפני פרוץ האינתיפאדה (ול"מהומות אוקטובר") הייתה השפעה חד-פעמית ומהמשכת על העלייה בשיעורי ההיפרדות-מעסיקים של ערבים ישראלים לעומת יהודים, וכי שיעורי ההיפרדות הדיפרנציאליים לא הושפעו מעצימות האינתיפאדה.¹³

¹³ הנitoroh minha b'mishnenu ci alimot ha-palestinim, kipi shehaiya meshkafet b'maspar harorogim ha-yisraelim, hogbirah at ha-aviba shel yehudim klipei urev'im yisraelim, vohio le-k'ark ha-shelotot gam b'shok ha-uboda. henitoroh hii ya'itz' nshar lo hoi moddim yisirim shel aviba (l'mashl mskeri דעתה קהיל), abel le-miyut yiduytano ain bnemza notonim k'alha hamatpersemim ba-ovpen tadir.

לבסוף נבחנו שני היבטים גיאוגרפיים של השפעת הסכוך על ההיפרדוֹות. הוגדרו יישובים של ערבים ישראלים שבהם התחוללו "מהומות אוקטובר" ואזרורים טבעים שבמרחבים היו מהומות¹⁴. מושגים "דו-לאומיים" רבים פועלים באותו מקום, שכן הם נמצאים בקרבה ליישובים יהודים, ערבים וערודים. ניתן לשער כי ל"מהומות אוקטובר" הייתה השפעה גדולה יותר על מושגים הפועלים באותו מקום ועל עובדיהם. מלוח 4 עולה כי שיעורי ההיפרדוֹת היהסיים היו זהים לעובדים ערבים המועסקים בחברות הנמצאות באזורי הטבעיים של "עהנות אוקטובר" ולעובדים המועסקים בחברות במקומות אחרים (מודל 1). ההשפעה על שיעורי ההיפרדוֹת היהסיים של מועסקים ערבים המתגוררים ביישובי "מהומות אוקטובר" הייתה חזקה יותר – אף כי לא באופן מובהק – מאשר על מועסקים ערבים מתגוררים ביישובים אחרים (מודל 2). ניתוח שני נוגע לערים מעורבות – יישובים יהודים שבהם מיוט ערבי גדול יהסית¹⁵. מתרור כי ההשפעה של האינטיפאדה על העלייה בשיעורי ההיפרדוֹת של ערבים ישראליםיחסית ליהודים אצל מושגים הפועלים בערים מעורבות הייתה קטנה יותר מאשר אצל מושגים ביישובים אחרים, אבל ההבדל אינו מובהק (מודל 3). הבדלים לא מובהקים בין ערבים המתגוררים בשיעורי החיים ביישובים בהשוואה בין ערבים המתגוררים ביישובים מעורבים לבין ערבים המתגוררים בערים (מודל 4). לפיכך ניתן לסכם שהעליה היהסית בשיעורי ההיפרדוֹת-ממעסיקים של ערבים ישראלים לאחר פרוץ האינטיפאדה השנייה ו"מהומות אוקטובר" הייתה פחות או יותר אחדה בכל רחבי הארץ.

¹⁴ "ישובי" מהומות אוקטובר" הם: אום אל-פחם, ג'סר א-זורקא, דיר אל-asad, טורעאן, טמרה, יפיע, כפר יסיף, כפר כנא, כפר מנדא, מג'די אל-כרום, נצרת, סח'עין, עין מאהאל, עכו, עראבה, ריינה, שפרעם.

האזורים הטבעיים הם: אזור חדרה ("המשולש הדרומי"), אזור כרמיאל, אזור עכו, אזור שפרעם, הר אל-כאנדר (ואדי עריה – "המשולש הצפוני"), הרי נצרת-תורען, חוף הכרמל.

¹⁵ הערים המעורבות הן: חיפה, לוד, מעלות-תרשיחא, נצרת עילית, עכו, רملה, תל אביב-יפו. ירושלים לא כלליה, משום שתושביה הערבים הם פלסטינים.

لوح 2

השפעת האינטיפאדה השנייה על סיכון ההיפרודות-מעסיקים לפי הענף הכלכלי¹
(סטיות התקן בסוגרים)

מספר	בינוי	חלוקת	תשניה	
-6.746*** (0.551)	-4.160*** (0.761)	-1.736 (1.585)	-4.993*** (0.685)	ערבי
4.432*** (1.430)	7.839*** (1.322)	2.494 (1.717)	4.728*** (0.613)	תקופת האינטיפאדה
2.794*** (0.667)	1.271	4.410***	1.199* (0.686)	ערבי × תקופת האינטיפאדה
148,228 0.057	97,292 0.062	61,566 0.076	173,886 0.054	מספר התחזיות <i>R</i> ²
<hr/>				
בנקאות				
שירותים	ושירותים	תחרורה	שירותי	ערבי
עסקיים	פיננסיים		איווחה וואכל	תקופת האינטיפאדה
-5.375*** (0.705)	-1.115 (3.008)	-4.413*** (1.053)	-3.040*** (0.678)	ערבי × תקופת האינטיפאדה
4.548** (1.879)	7.033*** (5.327)	1.922 (1.474)	3.090** (1.436)	מספר התחזיות <i>R</i> ²
1.663** (0.916)	-0.808	3.937*** (3.138)	1.904* (1.013)	
163,329 0.081	4,683 0.043	35,074 0.072	99,963 0.057	

¹ המשנהה המוסבר הוא המצב התעסוקתי של העובד (1 = מועסק; 0 = לא מועסק). האמידה היא לתקופה ינואר 2000 עד יוני 2001 וכוללת עובדים שהחלו את עבודתם אצל מעסיקים "זר-לאומיים" בתקופה ינואר-ספטמבר 2000. האמידות כוללות את המשנתנים המסבירים בטור השמאלי בלוח 1. כל המקרים וסתויות התקן (מתוקנות ל-clustering ברמת העסוק) הוכפלו ב-100 לצורכי נוחות הציג. האמידות כוללות חותך (לא מוצג), ונרכזו בשיטת הריבועים הפחותים עם Fixed effects. * מובהק ברמת מובהקות של 1-5 אחוריהם, בהתאם.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודיה המחברים.

לוח 3

השפעת עצימות האינתיפאדה השנייה על סיכוי ההיפרדו-ממעסיקים¹

(סטיות התקן בסוגרים)

	מודל 4	מודל 3	מודל 2	מודל 1	
גבר					
2.758*** (0.305)	2.759*** (0.305)	2.748*** (0.305)	2.742*** (0.305)		
-0.179*** (0.022)	-0.179*** (0.022)	-0.176*** (0.022)	-0.175*** (0.022)		הgil
-2.093*** (0.211)	-2.094*** (0.211)	-2.085*** (0.211)	-2.083*** (0.211)		נשי
-0.506*** (0.115)	-0.504*** (0.115)	-0.516*** (0.115)	-0.519*** (0.115)		מספר הילדים
-2.293*** (0.346)	-2.290*** (0.346)	-2.301*** (0.346)	-2.305*** (0.346)		עליה חדש
-4.790*** (0.232)	-4.584*** (0.229)	-4.740*** (0.230)	-4.487*** (0.231)		הוותק אצל המושך (לוג)
-1.534*** (0.283)	-1.534*** (0.283)	-1.535*** (0.283)	-1.535*** (0.283)		השכר התחלתי
מספר העובדים הזרים והפלסטינים בענף	0.027*** (0.006)	0.019*** (0.006)	0.047*** (0.007)	0.052*** (0.007)	
ערבי	-4.869*** (0.332)	-4.867*** (0.333)	-4.861*** (0.333)	-4.856*** (0.334)	
תקופת האינתיפאדה	1.346*** (0.492)	1.768*** (0.482)	3.271*** (0.473)	4.627*** (0.604)	
ערבי × תקופה האינתיפאדה	2.530*** (0.508)	2.045*** (0.358)	2.359*** (0.364)	2.626*** (0.483)	
הרוגים (0)	0.032** (0.015)			0.019 (0.015)	
הרוגים (-1)	0.111*** (0.019)		0.171*** (0.024)		
הרוגים (-2)	0.139*** (0.026)	0.178*** (0.034)			
הרוגים (0) × ערבי	-0.024 (0.030)			-0.037 (0.026)	
הרוגים (-1) × ערבי	-0.021 (0.026)		-0.017 (0.028)		
הרוגים (-2) × ערבי	0.021 (0.029)	0.021 (0.032)			
מספר התוצאות	784,021	784,021	784,021	784,021	
R ²	0.072	0.071	0.071	0.071	

¹ המשנה המוסבר הוא המצב התעטוני של העובד (1 = מועסק; 0 = לא מועסק). האמידה היא לתקופה ינואר 2000 עד יוני 2001 וכוללת עובדים שהחלו את עבודתם אצל "מעסיקים" בתקופה ינואר-ספטמבר 2000. האמידות כוללות את המשנים המסבירים בטור השמאלי בלוח 1. כל המקדים וסתויות התקן (מתוקנות ל-clustering ברמת העותק) הוכפלו ב-100 לזרובי נוחות החזגה. האמידות כוללות חותך (לא מוצב), ונערך בשיטת הריבועים הפחותים עם המנתנים הרוגים (0), הרוגים (-1) ו-הרוגים (-2) - הם מספר הרוגים הישראלים כתוצאה מהaintifada השנייה בחודש הנמדד, בחודש הקודם, ובחודש שלפני, בהתאם.

*,**,*** מובהק ברמת מובהקות של 10, 5 ו-1 אחוזים, בהתאם.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבורי המהברים.

לוח 4

השפעת האינטיפאדה השנייה על סיכוי ההיפרדוות-ممעסיקים¹
באזרוי "מחומות אוקטובר"² ובערים מעורבות³
(סטיטוט התקן בסוגרים)

	מודל 4	מודל 3	מודל 2	מודל 1	מודל	
גברים	2.746*** (0.305)	2.738*** (0.305)	2.743*** (0.305)	2.743*** (0.305)	2.743*** (0.305)	
הגליל	-0.175*** (0.022)	-0.175*** (0.022)	-0.175*** (0.022)	-0.175*** (0.022)	-0.175*** (0.022)	
נשי	-2.080*** (0.211)	-2.085*** (0.211)	-2.082*** (0.211)	-2.082*** (0.211)	-2.082*** (0.211)	
מספר הילדים	-0.519*** (0.115)	-0.520*** (0.115)	-0.518*** (0.115)	-0.519*** (0.115)	-0.519*** (0.115)	
עליה חדש	-2.306*** (0.346)	-2.305*** (0.345)	-2.303*** (0.346)	-2.304*** (0.346)	-2.304*** (0.346)	
החותק אצל המפעיק (לוג)	-4.464*** (0.228)	-4.466*** (0.228)	-4.463*** (0.228)	-4.464*** (0.228)	-4.464*** (0.228)	
השכר ההתחלתי	-1.535*** (0.283)	-1.535*** (0.283)	-1.535*** (0.283)	-1.535*** (0.283)	-1.535*** (0.283)	
מספר העובדים הזרים והפלסטינים בענף	0.051*** (0.007)	0.051*** (0.007)	0.051*** (0.007)	0.051*** (0.007)	0.051*** (0.007)	
ערבי	-4.861*** (0.334)	-4.792*** (0.330)	-4.850*** (0.333)	-4.856*** (0.332)	-4.856*** (0.332)	
תקופת האינטיפאדה	4.738*** (0.581)	5.057*** (0.585)	4.755*** (0.579)	4.753*** (0.589)	4.753*** (0.589)	
ערבי × תקופת האינטיפאדה	2.148** (0.350)	2.242*** (0.357)	2.056** (0.354)	2.182** (0.348)	2.182** (0.348)	
אינטיפאדה × עסקים באזרוי "מחומות אוקטובר"				-0.106 (0.717)		
אינטיפאדה × עסקים מישובי "מחומות אוקטובר"				0.144 (0.760)		
×						
אינטיפאדה × עובדים נושבי "מחומות אוקטובר"			-0.875 (0.736)			
אינטיפאדה × עובדים מישובי "מחומות אוקטובר"			1.312 (0.850)			
×						
אינטיפאדה × עסקים בערים מעורבות				-1.278** (0.624)		
אינטיפאדה × עסקים בערים מעורבות × ערבי				-0.839 (0.651)		
אינטיפאדה × עובדים מערים מעורבות × ערבי				0.048 (0.226)		
אינטיפאדה × עובדים מערים מעורבות × ערבי × ערבי				0.540 (0.572)		
מספר התצפויות	784,021	784,021	784,021	784,021	784,021	
R^2	0.071	0.071	0.071	0.071	0.071	

¹ המשטנה המוסבר הוא המזב התעסוקתי של העובד (1 = מועסק; 0 = לא מועסק). האמירה היא לתקופה ינואר 2000 עד יוני 2001 וכוללת שכבים שהחלה את עבודתם אצל מעסיקים "דו-לאומיים" בתקופה ניוואר-ספטמבר 2000. האמידות כוללות את המשטנים המסתברים בטror השמאלי בלוח 1. כל המקדים וסטוטות התקן (מתוקנות ל-clustering ברמת העסוק) הוכפלו ב-100 לזכר נוחות הציגה. האמידות כוללות חותק (לא מוצג), ונערך בשיטת הריבועים הפחותים עם Fixed effects עלעסוק.

* , ** , *** מובהק ברמת וובקהות של 1-15 אחוזים, בהתאם.

² האזרורים הטבעיים של "מחומות אוקטובר" הם: אזור הדרה ("המשולש הדרומי"), אזור כרמיאל, אזור עכו, אזור שפרעם, הר אלכסנדר (ואדי ערה – "המשולש הצפוני"), הר נצרת-טורען, חוף הכרמל.

³ הערים המעורבות הן: חיפה, לוד, מעלות-תרשיחא, נצרת עילית, עכו, רملלה, תל אביב-יפו. ירושלים לא כלללה, משום שתושביה הערבים הם פלסטינים.

המקורות: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי המחברים.

5. אפליה?

המצאים בפרק הקודם נתונים בספר פרשנויות. העיקרית שבהן היא שהעליה בהסתברות להיפרdot-ממעסיקים של ערבים ישראלים יחסית ליהודים מגורה בתగבורות האפליה נגד ערבים בשוק העבודה. הדעה שלפיה ערבים ישראלים סובלים מאפליה היא דעה מקובלת, ואוחזים בה יהודים וערבים כאחד. סגיב-שייטר ושמיר (2002) מצאו, בסקר שנערך בינואר 2001, כי לדעת 97 אחוזים מהערבים ו-64 אחוזים מהיהודים ערבים מופלים לרעה. גם "זעדה החקירה הממלכתית לבירור ההתנגשות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000" (זעדה א/or, אוגוסט 2003), שמדה בהרבה על האפליה של ערבי ישראלי, סיכמה כי "ازורי ישראל העربים חייהם במצבים שבהם מופלים לרעה כערבים" (שם, פרק א(19)).

מאז פרסומו החלוצי של Becker (1957) התרחבה הספרות הכלכלית העוסקת באפליה¹⁶. המחקר הנוכחי עוסק בדוגמה נדירה של ניחוח אפליה בשוק העבודה בין קבוצות אתניות בשולים, שכן המחקר מתמקד בחברות שבחן לעובדים ערבים הייחסו גומלין עם עובדים יהודים ועם מעסיקים יהודים¹⁷. כפי שהדגיש Heckman (1998): "ההשפעה של אפליה בשוק אינה נקבעת על פי המשותפים המופלים ביותר בשוק, וב哀לו לא על פי רמת האפליה המומוצעת בכל החברות, אלא על פי רמת האפליה בחברות שבחן מייעוטים אתניים או נשים בסוגם של דבר קונים, עובדים או מלויים. שוליים אלה הם הקובעים את הערכיהם הכלכליים"¹⁸.

בספרות הכלכלית על מקורות האפליה קיימים שני זרמים, החלוקים ביניהם. הראשון, של Becker (1957), עוסק באפליה על רקע טעמים או דעות קדומות של מעסיקים, עמידים לעובדה ולוקחות, שאינם מעוניינים לבוא ב מגע עם עובדים מסויימים על רקע מגדר, לאום וגזע. הזרם השני, של Arrow (1972) ו-Phelps (1973), עוסק באפליה סטטיסטית ומתקדם בהחלתו על שכירת עובדים. הטענה המרכזית היא שהמידע של המעסיקים על מהפשי העבודה מוגבל, ולכן הם מצלילים נזירים בינה שידוע להם (למשל רמת המימון והמקצועית) על כל הפרטים מסווגה הקבוצה כדי להעיר את התפקידות הצפויות של מהפשי העבודה שפנו אליהם. כיוון שהמחקר עוסק בהיפרdot-ממעסיקים, כך שהמעסיק, קרוב לוודאי, יודע את התפקידות של עובדי, אפליה סטטיסטית אינה רלוונטית, ולעומת זאת אפליה על

¹⁶ לסקירה בספרות על אפליה בשוק העבודה ראו Altonji and Blank (1999).

¹⁷ בסיס הנתונים אינו מאפשר להזות את הלاءם של בעלי החברות ומנhalihen. ואולם בתקופה הנחקרה שייעור המעסיקים "ה'דו-לאומיים" שקבע מושבם ביישובים ערביים – שבhem סיכוי גבוה שהבעלות על העסוק היא ערבית – היה פחות מ-5 אחוזים. יתר על כן, משיחות שהתקיימו עם ארגוני המגזר השילשי הפועלים לקידום השוויון בין ערבים ישראלים ליהודים עולה כי כמעט כל המעסיקים "ה'דו-לאומיים" הם בבעלות יהודים. לפיכך הנחת העבודה במחקר היא שהיהודים הם הבעלים והղלים של העסקים "ה'דו-לאומיים".

¹⁸ תרגום של המחברים. Charles and Guryan (2008) הדגישו לאחרונה את חשיבות הנitionה של אפליה בשולים.

רקע טעימים היא מענייננו. חיזוק לכך ניתן למצוא בנסיבות שהובאו בפרק 2, ולפיהם פרוץ האינתיפאדה השנייה ו"מהומות אוקטובר" הגבירו את העוינות כלפי ערביי ישראל¹⁹.

ניתן לפרש את הממצאים בשני אופנים הלוויים, שאינם נוגעים לאפליה. הפירוש הראשון הוא של רקע פרוץ האינתיפאדה השנייה ו"מהומות אוקטובר" העדיף ערבים ישראלים שלא לעבוד אצלם יהודים, להתרועע עם עימותים יהודים או לשורת לוחות יהודים, וכפועל יצא הם התפטרו. הפירוש השני הוא שאננס ההיפרדיות-כמעסיקים הן לא רצוניות, אבל העלייה בשיעור ההיפרדיות של ערבים ישראלים יהסית לייהודים לאחר אותן אירועים נובעת מירידה במאזן (או בפרוץ העבודה) של הערבים.

אשר להתפטרויות,لوح 5 מציג את אמידת הבסיס, ואחריה אמידות שבוחן הגבלה אוכלוסיית המחקר על ידי ניפוי עובדים שיתיכן כי התפטרו. באמידה השנייה הוצאו מהניתו מקרים שבהם העובך פשט את הר gal²⁰ (מגילה 1) – שכן באלה אמנים מדובר על היפרדיות לא-רצונית, אבל היא אינה נוגעת לאפליה. באמידה השלישי הוצאו מהניתו, בלבד מפשיטות الرجل, גם אותן מקרים שבהם העובדים החזקו בשתי משרות או יותר במקביל, וכן אותן עובדים שנמצאו עבודה חדשה בתוך חודש, ככל היותר, ממועד ההיפרדיות (מגילה 2) – דבר העשויה להשפיע על התפטרות. מחלוקת עליה עולה כי ככל שמדוברים את אוכלוסיית המחקר נחלשת השפעת האינתיפאדה השנייה על סיכויי ההיפרדיות של יהודים (אומדן דמי לאינתיפאדה) – מעלייה של 5 נקודות אחוז בשיעור ההיפרדיות באמידה הלא-מוגבלת ועד לכ-1 נקודה אחוז במוגבלה המחייבת. לעומת זאת, הופיע בין ערבים ישראלים ליהודים בשיעור ההיפרדיות נותר יציב בשלוש האמידות הן בתקופה שקדמה לאינתיפאדה (אומדן דמי לערבי) והן לאחר פרוץ האינתיפאדה (אומדן האינטראקטיה בין האינתיפאדה לערבי). מכאן שהמצאים אינם מתיישבים עם האפשרות שהשינויים הדיפרנציאליים בשיעור ההיפרדיות מקורים בהתפטרויות²¹.

¹⁹ באופן דומה הראתה Moser (forthcoming) שמלחמת העולם הראשונה הובאה להתפטרות עמדות שליליות כלפי גרמנים בארה"ב. היא זיהתה אפליה על רקע טעימים בקבלה מועדים בעלי שם גרמני בבורסה של ניו-יורק בהשוואה למועמדים ממוצא אנגלי-סקסי.

²⁰ פשיטת רגל הוגדרה כמצב שבו מספר העובדים ירד לאפס.

²¹ סקרי כוח מחזקים את הסברה: שיורי ההתפטרויות של ערבים ישראלים היו נוכחים мало של יהודים בתקופה הנחקרה – 7 אחוזים לעומת 19 אחוזים.

ЛОח 5

השפעת האינטיפאדה השניה על סיכוי ההיפרדות ממיעזים¹:

התפקיד או פיטורים?

(סטיות חזקן בסוגרים)

	לא מגבלות	מגבלה 1	מגבלה 2
גבר	2.743*** (0.305)	2.807*** (0.324)	2.621*** (0.290)
הגייל	-0.175*** (0.022)	-0.178*** (0.024)	-0.209*** (0.016)
נשי	-2.082*** (0.211)	-1.957*** (0.226)	-1.757*** (0.200)
מספר הילדים	-0.519*** (0.115)	-0.479*** (0.124)	-0.222*** (0.106)
עליה חדש	-2.304*** (0.346)	-2.155*** (0.367)	-2.488*** (0.370)
הוותק אצל המיעז (לוג)	-4.464*** (0.228)	-4.425*** (0.249)	-2.969*** (0.203)
השכר התחלתי	-1.535*** (0.283)	-1.537*** (0.308)	-1.423*** (0.169)
מספר העובדים הזרים והפלסטינים בענף	0.051*** (0.007)	0.023*** (0.006)	0.007 (0.007)
ערבי	-4.855*** (0.334)	-4.618*** (0.350)	-4.808*** (0.394)
תקופת האינטיפאדה	4.746*** (0.579)	2.837*** (0.511)	1.323*** (0.480)
ערבי × תקופה האינטיפאדה	2.195*** (0.372)	2.021*** (0.361)	2.195*** (0.360)
מספר התצפויות	784,021	709,538	436,415
R^2	0.071	0.076	0.076

¹ המשנה המוסבר הוא מצב התעסוקתי של העובד (1 = מועסק; 0 = לא מועסק). האמידה היא לתקופה נובמבר 2000 עד יוני 2001 וכוללת עובדים שהחלו את עבודתם אצל מעסיקים "דו-לאומיים" (ינוואר-ספטמבר 2000). האמירות כוללות את המשנים המסבירים בטור השמאלי בלווחה 1. כל המקדים וסטיות התקן (כמפורט clustering: ברמת העוסק) הוכפלו ב-100 ליזורכי נוחות ההציג. האמירות כוללות חותך (לא מוצג), ונערכו בשיטת הריבויים הפחותים עם Fixed effects לעוסק. לא מגבלות – שכפול של האמירה בלווחה 1, הטור השמאלי; מגבלה 1 – נופו מהניתונה עוסקים שפשו רגלי; מגבלה 2 – נופו מהניתונה עוסקים שפשו רגלי ועובדים שהחזיקו בשתי משרות או יותר במקביל, וכן אותם עובדים שמצאו עבודה חדשה בתוך חודש, לל' היותו, ממועד ההיפרדות. עובדים שמצאו עבודה חדשה בתוך חודש, לל' היותו, ממועד ההיפרדות. *, **, *** מובהק ברמת מובהקות של 10, 5, 1-1, אהוזם, בהתאם.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי המחברים.

נעבור עתה לבחינת האפשרות שהמאזן בעבודה של ערבים ישראליםSSH, ולכן הם פוטרו. קווצי עובד-מעבד אינטראקטיבים לבודק את התפקידים של העובדים, אבל בסקרי כיוון אדם ניתן למצוא מידע על היעדרויות מהעבודה – מדד גס למאהן. בשלושת הריבועים שקדמו לפירעון האינטיפאדה השנייה שיעור ההיעדרות הממוצע של ערבים ישראלים עמד על 6.0 אהוזם, ושל יהודים – על 7.0 אהוזם; בשלושת הריבועים הבאים השיעוריהם היו 4.2 ו-6.2 אהוזם, בהתאם. מכאן שלא ניתן להצביע על ירידת המאהן-בעבודה של ערבים ישראלים יששית ליהודים.

כללו של דבר – הממצאים מראים שההסבר הסביר ביותר לעלייה בשיעור ההיפרדות-ممושקם של ערבים ישראלים בהשוואה ליהודים הוא התగבורת האפליה (על רקע טעמים) נגד ערבים. ניתן אפילו לטעון שההתוצאות הן אומדן חסר להשפעה השלילית של האינטיפאדה השנייה ("ו' מהומות אוקטובר") על מצבם של ערבי ישראל בשוק העבודה, שכן הניותה מתמקד בעיקרו בפיטורי עובדים, ואינו עוסק בגיבוע עובדים, שייתכן כי הושפע אף הוא מהאיורים. סוגיה זו טעונה מחקר נפרד.

6. סיכום

המחקר בוחן את השפעת האינטיפאדה השנייה ו"מהומות אוקטובר" 2000 על מיצבים של ערביי ישראל בשוק העבודה יחסית ליהודים, והתמקד בחברות במגזר הפרטני שהעסיקו ערבים ישראליים ויהודים ערב האינטיפאדה. בהביסס על ניתוח של קובצי עובד-מעביד נמצוא כי בתקופה שלפני האינטיפאדה היה שיעור ההיפרדוות-ممיעסיקים של ערבים נמוך ב-5 נקודות אחוזה מזוהה של עמיთיהם-לעובדיה היהודיים, ופער זה הצטמצם במחצית לאחר פרוץ האינטיפאדה. השפעת האינטיפאדה על שיעורי ההיפרדוות הדיפרנציאליים התחמידה במהלך, הקיפה את כל ענפי הכלכלת והאזורים בארץ, ולא הושפעה מעכימות האלים בין ישראל לפלסטינים.

אך כי ניתן להציג על מספר פירושים למצאים, מכלול העדויות שעלו במהלך הניתוח מלבד שהפירוש הסביר ביותר לנידול היחס של שיעורי ההיפרודות-מעסיקים בקשר ערבים ישראלים לאחר פרוץ האינתיפאדה ו"מהומות אוקטובר" הוא המרכיב העיקרי באפליה בלגי ערבית.

המחקר תורם לספרות על הקשר בין סכוסכים אתניים למצאים של מיעוטים בשוק העבודה. אף על פי שהוא מתמקד בסכסוך הישראלי-פלסטיני, התוצאות עשויה להיות רלוונטיות גם בהקשרים אחרים, שכן מתייחסות על רקע עצמי ודתי מאפיינית למדינות רבות בעולם, ובמספר עימותים בין-לאומיים מעורבים מיעוטים במדינה שהם בני העם והדת של קבוצת הרוב המדינה אחרת, שעננה הסכסוך. במצבים כאלה קיים פוטנציאל לא מבוטל להשפעה הסכסוך על מצאים של מיעוטים בשוק העבודה.

ביבליוגרפיה

- אריאן, א', נ' אטמור ווי' הדר (2006). *מדד הדמוקרטייה היישראליות 2006: תמודדות בمعدך המפלגות בישראל – ההתמודדות או היערכות מחדש? המכון הישראלי לדמוקרטיה, ירושלים.*
- גרא, ר' ור' כהן (2001). "עוני בקרב ערבים בישראל ומקורות לאי-שוויון בין ערבים ויהודים", *לבנון לכלכלה* 48(4), 543-571.
- "זעדה החקירה הממלכתית לבירור ההתגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000" (זעדה א/or), אוגוסט 2003.
- סגי-שייפטר, ת' ומ' שמיר (2002). *ישראל כמעבדה לחקר סובלנות פוליטית*, מכון ב. ג. ולוסיל כהן לחקר דעת קהל, אוניברסיטת תל-אביב, דעות בעם, גיליון מס' 6.
- קלינוב, ר' (1999). *תמודדות במבנה השכר – פער שבד בין ענפים ובתחום: ישראל 1997-1970*, המכון למחקר כלכלי-חברתי, הסתרדות העובדים הכלכלית, מאמר לדין מס' 4.
- שירותות הביטחון הכללי (2004). *סיכום 4 שנות עימות – נתוניים ומגמות בטוויל*.
- שפינצק, א' (2003). *שאלת הערכם בישראל – מפרוזן הבעה לניהלה*, המרכז הבינלאומי הרצליה.

- Altonji, J.G. and R.M. Blank (1999). "Race and Gender in the Labor Market", in Ashenfelter, O. and D. Card (eds.), *Handbook of Labor Economics*, Vol. 3, North-Holland, Amsterdam.
- Arrow, K. (1973). "The Theory of Discrimination", in Ashenfelter, O. and A. Rees (eds.), *Discrimination in Labor Markets*, Princeton University Press, Princeton NJ.
- Asali, M. (2006). *Why Do Arabs Earn Less than Jews in Israel?*, Maurice Falk Institute for Economic Research in Israel, Discussion Paper No. 06.03.
- Aslund, O. and D.O. Rooth (2005). "Shifts in Attitudes and Labor Market Discrimination: Swedish Experiences after 9-11", *Journal of Population Economics* 18(4), 603-629.
- Becker, G.S. (1957). *The Economics of Discrimination*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Braakmann, N. (2007a). *The Impact of September 11th, 2001 on the Job Prospects of Foreigners with Arab Background – Evidence from German Labor Market Data*, University of Lüneburg, Working Paper Series in Economics No. 37.

- (2007b). *Islamistic Terror, the War on Iraq and the Job Prospects of Arab Men in Britain: Does a Country's Direct Involvement Matter?*, University of Luneburg, Working Paper Series in Economics No. 70.
- Charles, K.K. and J. Guryan (2008). "Prejudice and Wages: An Empirical Assessment of Becker's The Economics of Discrimination", *Journal of Political Economy* 116(5), 773-809.
- Davila, A. and M.T. Mora (2005). "Changes in the Earnings of Arab Men in the US between 2000 and 2002", *Journal of Population Economics* 18(4), 587-601.
- Eckstein, Z. and D. Tsiddon (2004). "Macroeconomics Consequences of Terror: Theory and the Case of Israel", *Journal of Monetary Economics* 51(5), 971-1002.
- Freeman, R.B. (1973). "Changes in the Labor Market for Black Americans, 1948-1972", *Brookings Paper on Economic Activity* 1, 67-120.
- Haberfeld, Y. and Y. Cohen (1996). *Earnings Gaps between Israel's Native-born Men: Western Jews, Eastern Jews, and Arabs, 1987-1993*, Golda Meir Institute for Social and Labor Research, Discussion Paper No. 85.
- Heckman, J.J. (1998). "Detecting Discrimination", *Journal of Economic Perspectives* 12(2), 101-116.
- Kaushal, N., R. Kaestner and R. Cordelia (2007). "Labor Market Effects of September 11th on Arab and Muslim Residents of the U.S.", *Journal of Human Resources* 42(2), 275-308.
- Miaari, S.H. and R.M. Sauer (2006). *The Labor Market Costs of Conflict: Closures, Foreign Workers, and Palestinian Employment and Earnings*, Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 2282.
- Moser, P. (forthcoming). "An Empirical Test of Taste-Based Discrimination: Evidence from Applications to the New York Stock Exchange During World War I", *Journal of Economic History*.
- Phelps, E.S. (1972). "The Statistical Theory of Racism and Sexism", *American Economic Review* 62(4), 659-661.

- Smooha, S. (2004). "Arab-Jewish Relations in Israel: A Deeply Divided Society", in Shapira, A. (ed.), *Israeli Identity in Transition*, Praeger, Westport, CT.
- Zussman, A. and N. Zussman (2006). "Assassinations: Evaluating the Effectiveness of an Israeli Counterterrorism Policy Using Stock Market Data", *Journal of Economic Perspectives* 20(2), 193-206.
-
- _____, and M. Nielsen (2008). "Asset Market Perspectives on the Israeli-Palestinian Conflict", *Economica* 75(1), 84-115.